

művészi tapasztalatainak teljes tárházát a morális kritika és a szatíra erejével, hol tartózkodó, hol bátran túlzó effektusokkal játssza bele. (Ha Madách írta volna az *Orlandót*, őt kellene Luciférnek neveznünk.)

Á darab két része, a férfi Orlando és a nő Orlando pályája tükrözi egymást, oda-vissza játszik a már eltelt és a még érkező idővel. Á második, a tükröző részt dicséri, hogy természetszerű ismétlése ellenére ritkán érződik fáradtnak, üresen repetitívnek. Csak annyira kópia, amennyire azt az első példány belerajzolja.

Hogy Orlando és Orlando, férfi és nő, múlt és jelen, élet és halál közt ki vagy mi az indigópapír, azt - és ezért is jó előadás az *Orlando* - nem a Shure-ban fogjuk megtudni.

TARJÁN TAMÁS

Orlando (Budapesti Kamaraszínház Shure Stúdiója; Nyitott Színház, Alternatív Program)

Virginia Woolf regénye nyomán, Szávai Nándor fordításának felhasználásával, írta Almási-Tóth András. Díszlet: Horgas Péter. Jelmez: Földi Andrea. Koreográfia: Bodor Johanna. Mozgás: Horgas Ádám. Rendező: Almási-Tóth András.

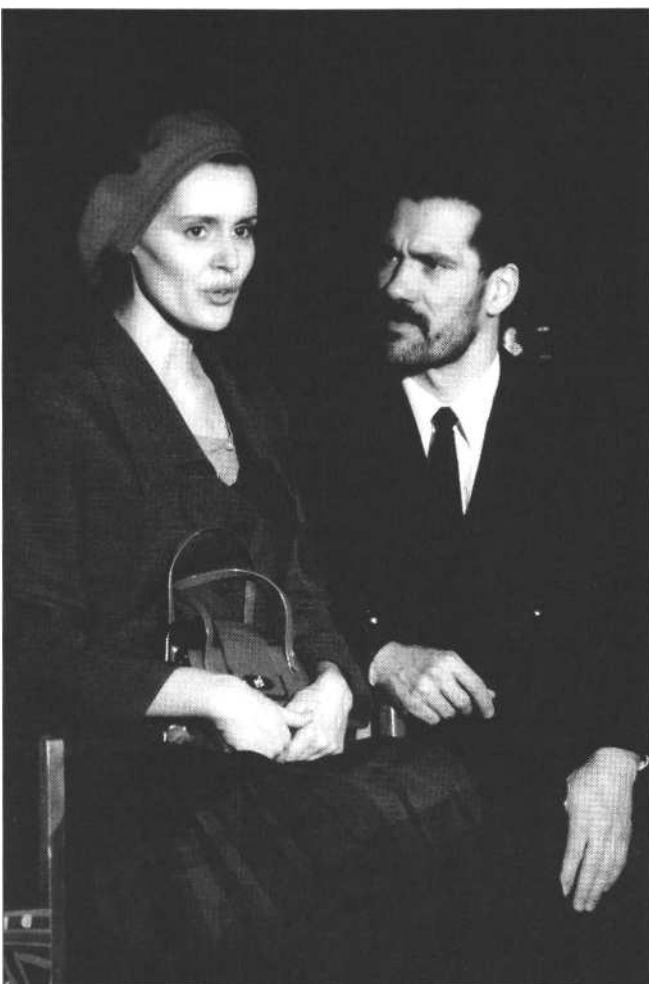
Szereplők: Tímár Éva, Almási Sándor m. v., Nagy Enikő, Bozsó Péter, Karácsonyi Zoltán, Rudolf Teréz, Földi Tamás, Hegedűs Miklós.

Ö D Ö N V O N H O R V Á T H :

K A S I M I R É S K A R O L I N E

MULATSÁGBAN

Ödön von Horváth darabjában életképszerű jelenetek banális élethelyzetek felidézésével keverednek: miközben zajlanak a müncheni októberi multság eseményei (elrepül a tömeg felett a Zeppelin, hullámvasutaznak, csúszdázna a mulatozók, a torzszülöttek sátrában műsort néznek, a lovardában be lehet fizetni néhány körre), késő délután összezőrdül egy jegyespár, s - miután egész éjszaka külön-külön keresték a vigasztalódást - hajnalra kiderül, hogy örökre elváltak egymástól. Kasimirnek (Mihályfi Balázs) semmi kedve nem volt kijönni a mulatságra, mert előző nap elvesztette az állását, Karoline (Kerekes Viktória) meg mindenáron mulatni akar, ezért nem érti meg a férfi rosszkedvét. Kasimir sértődötten ott hagyja a lányt, Karoline meg csak azért is jól akarja magát érezni: megismerkedik Schürzingerrel (Dézszy Szabó Gábor), a félnék szabással, később az élveteg Rauch kereskedelmi tanácsossal (Kiss László) is. Kasimir ugyan később bocsánatot kér Karolinétól, de azt ekkorra már elragadta a mámor: úgy gondolja, hogy egy lánynak valamilyen előkelő férfi érzelmeire hatva kell érvényesülnie. Kasimir egykori kollégája, a „rossz útra tévedt” Szemes Franz (Molnár Csaba) csak tüzei a

Kerekes Viktória (Karoline) és Mihályfi Balázs (Kasimir)

fiú dühét, elkeseredését, végeredményben afféle bűntársnak szeretné megnyerni. Végül a rosszszülétektől gyötört Rauch elzavarja maga mellől Karolinét, így a lány visszatérne Kasimirhez, de az nem akar megbocsátani neki, és Szemes Franz - szintén büntetett

előéletű - Ernájával (Molnár Erika) igyekszik vigasztalódni, akinek fiúját épp az imént fülelték le autópálya közben. Így Karolinének csak Schürzinger marad, aki korábban némi vállalati előmenetel remé-

nyében átengedte a lányt Rauchnak.

A *Kasimir és Karoline* színpadra állítójának tehát kettős feladatot kell megoldania: egyrészt meg kell teremtenie azt az életképi környezetet, vurslihangulatot, amelyben az események lezajlanak, másrészt a mozaikszerű részletekből, film-szerű vágásokból fel kell építenie a történetet, úgy, hogy a villanásszerű jelenetek a rövidebb-hosszabb idő-re fel-felbukkanó szereplők életsorsát is érzékeltessék. Á miskolci elő-adást rendező Novák Eszter mindkét problémára sajátos megoldást talált.

Á darabot olvasva az embernek az a benyomása, hogy a mű groteszk humora, furcsa ironiája a szerzői utasításokban a legerősebb: a helyszínrajzokban, a néma történések leírásában, az atmoszféra jelzésében. Novák Eszter a legkézenfekvőbb megoldást választotta ennek érzékeltetésére: felléptet egy Mutatványost (Máhr Ági), afféle színházi „kikiáltót”, aki mikrofonnal a kezében elmondja a szerzői utasítások jó részét: bekonferálja a darabot, idézi a mottóját, (gondosan sorszámozva) bejelenti a jeleneteket, leírja a helyszíneket, be-mutatja a szereplőket, elmeséli a láthatatlan akciókat (vagy épp azt, hogy ez idő szerint semmi sem lát-ható a színen), instruálja a kéttagú zenekart, bejelenti a felidézett zene-

művek címét, az előadás elején és végén pedig elénekli a dalt: „Ha már virulnak a rózsák, / felzeng a szív szava... / Tavasz jó minden évben, / s a tél tovasuhan, / de az embernek csak / egy májusa van.”

Á „kikiáltó” egy hajdani zenés kabaré konferansziójának és egy mai tévé-show műsorvezetőjének stílusát egyesítve irányítja az előadást. Játékos-ironikus jelenléte gyakran egyéb rendezői ötletek is ráerősítenek. Itt a Mutatványos nyújtja át a szereplőknek a fagyaltot, sőt egy adagot maga is a kezében tart, s a mikrofonnal kierősíti a tölcser elfogyasztásának zörejeit. „Tizennegyedik jelenet - mondja később -, Szemes Franz újra megjelenik, vett magának odaát két pár hurkát, és most jó étvággyal elfo-

Mutatványos szavai festik le, a lényegében üres térben csak egy-két díszletelem jelenik meg: egy korlát, egy kékre festett lejtő, egy vasráccsal fedett süllyesztő, néhány sarokba állított mozsizék. Így a vurstlihangulat, az Oktoberfest külsőségei nem színpadi látványosságként, hanem a nézők képzeletében születő belső képekként jelennek meg. Novák Eszter rendezése nem életképek sorozataként állítja elénk a darabot, nem az a szándéka, hogy a színpadi történések a valóságosság látszatát keltsék, épp ellen-

indulnak a kicsinyített kocsik, kintről - „hullámzó” mozgásukat követve, illetve az utasok viselkedését utánozva - a csoportos szereplők sikoltozását halljuk. Az autóparkolónál játszódozó jelenetben szintén kicsinyített autók gurulnak be a térbe, az egyik furcsa, hattyúnyakú modellel az autólopásra készülő Szemes Franz hosszas keringőt lejt. Á legszebb, a legötletesebb, a legkidolgozottabb „illúziójátékot” a lovardai képben látjuk. Miközben Rauch és a barátja, Speer (Varga Gyula) a mozdulatlan forgószínpad

Jön a Zeppelin! (Éder Vera felvételei)

gyasztja.” Mindez afféle mutatványként láthatóvá is válik: Szemes Franz tányérral érkezik, megáll a tér közepén, a színpad elsötétedik, csak a tányérból alulról érkező fény világítja meg a szereplő arcát (akár egy horrorfilm gonosz figuráját), és az széles mosollyal, elégedetten harap bele egy szafaladéba. Közben körbefordul, hogy minden oldalról jól látszódjék az étkezés kéjes öröme. Á Mutatványos sokszor jelenetek közben is megszólal, Kasimir és Karoline jeleneteibe például állandóan beleszövi az elhallgatásokat, félreértéseket jelző szerzői instrukciót: „csend”, amivel önkéntelenül is ironizálja a két címszereplő között zajló „szerelmi drámát”.

Á szerzői utasítások verbális idézése lehetővé teszi, hogy az előadás „szöveg-díszletet” alkalmazzon: a helyszíneket a

kezőleg: a lecsupaszított térrel, a jelzesszerű díszletelemekkel, a stilizált mozgásokkal, a nézők fantáziájára számító játékötletekkel folytonosan az események „színházias” jellegét hangsúlyozza. Mindez azt is jelenti, hogy az előadás nem az illúziókeltés érdekében, hanem inkább a játékosság felerősítésének szándékával használja a teatralitást.

A kétféle színházi felfogás feszültségét emelik ki az előadás „illúziójátékai” is. A miskolci előadáson is láthatóvá válik a hullámvasút - amely körül a darab első részének eseményei zajlanak -, de nem díszletelemként jelenik meg a színpadon, csupán kicsinyített mását helyezik a térbe. Miközben Karoline arról beszél Schürzingernek, hogy mennyire szeretne felülni a hullám-vasútra, a férfi az elektromos játékkal bajlódik. Mikor a maketten a magasból lefelé

középen ül, a kettős forgó külső köre elindul körbe: rajta egy festett furnérlemezekből összeállított „múló”, amelyen Karoline - mint egy valóságos műlovarnő - különféle lovaglógyakorlatokat imitál. Á kettős forgó azt játssza, mintha a porond külső körén vágatna körbe egy ló, miközben a napnál is világosabb, hogy csupán szellemes színpadi trükkről van szó. (A játék lezárása is ötletes: a díszletező füttyent egyet a „múlónak”, mire elindul a külső forgó, mintha az állat valóban a gazdájához indulna, aztán a Mutatványos kis lapátra söpri a láthatatlan lócitromot.)

Miközben a vurstlikörnyezet legfeljebb a nézők fantáziájában teremődik meg, a játék mégis valóságos - a mulatság hangulatát felidéző - színpadi közegben zajlik. Ezt a közeget a különféle bajor ruhákba öltöztetett

csoportos szereplők teremtik meg. Néhol felidéznek a mulatozás helyzetét: bámulják a Zeppelint, sorban állnak az erómérő „kecske” előtt, sört vedelnek az asztalok mellett. (De ezek a helyzetek sem konkrét életképi szituációkat idéznek fel, inkább érdekesen komponált, időnként megmozduló, átalakuló stilizált színpadi képeket teremtenek.) Máskor meg önálló „produkciókba” kezdenek a csoportos szereplők, mintha egy zenés játék karát alkotnák: el-éneklik, eltáncolják például a „Szentjánosbogár-szvit”-et, a „Te lennél az én mosolygó boldogságom?” kezdetű keringőt. Stilizált elemekből építkező, groteszk hatású mozgásuk többnyire humoros hatást kelt. A legfrappánsabb az a kép, amikor a táncoló alakok váratlanul egy elsősegélynyújtó-hely sérültjeivé alakulnak át. Miközben az orvos leltározza a különféle rendű és rangú sebesüléseket, a sérültek - a legképtelenebb testrészekre is gézt tekerve - ellátják magukat.

A tömegmozgatóssal Ödön von Horváth sajátos iróniájának mai színpadi variációját teremtik meg az alkotók (koreográfus: Novák Péter). A zeneszámok vicces címei, a dalok közhelyes szövegei - a darabban is - az alpárisággal kacérokodó hétköznapiságot ironizálják; mindez groteszk „táncokkal” kiegészülve a miskolci előadáson a banális lét paródiájának hat: egyszerű embereket látunk reflektálatlan helyzetekben, a mulatozás kényszere kilátástalan, tartalmatlan élethez fed el, de ennek mélyéről - ez is kiderül a csoportos szereplők mozgásából - bármikor felszakadhat az öntudatlan agresszió.

Ebből a stilizált vásári forgatagból válnak ki a főszereplők. Á kezdőképpen ott vannak valamennyien, később is el-eltűnnek a mulatság résztvevői között - szellemes például az a megoldás, amikor az első jelenetben Kasimir többször is „beolvad” a mozgó, helyét változtató csoportos szereplők közé -, hisz a tömegbe tartoznak mindannyian, egyikük sem különbözik a többiek-től. Á főszereplők maguk is egyszerű emberek, az ösztöneikre, megérzéseikre hagyatkozva cselekszenek, reflexióikban banalitásokra, közhelyekre támaszkodnak. Épp ezért kétséges, hogy megközelíthető-e történetük a klasszikus drámaszereplők sorsát feltáró hagyományos színpadi eszközökkel.

Novák Eszter rendezése a történet megjelenítésében eltávolodni igyekszik a realizmus eszközeitől, éppúgy, ahogy az életkép mozzanatait is stilizálta. Nem összekötöni igyekszik a rövid, mozaikszerű jeleneteket, épp ellenkezőleg: különállásukat hangsúlyozza, mintha a villanásszerűen felidézett szituációkban apró emberi „mutatványok” zajlanának. Az üres, jelzésszerű díszletelemekkel tagolt térben, a stilizált mozgásokat végző kar közegében, a játékos-ironikus teatrális ötletek környezetében a színészi játék hangsúlyai is átalakulnak. Nem a helyzeteket árnyaló apró jelzések, a többértelműséget teremtő sokszínű eszközök a fontosak, hanem az egyértelmű gesztusok, az erőteljes hatások, a hatásos - de nem különleges - megoldások. Mintha a mutatványos környezetben a színészi alakítások is

némi „cirkuszi fényt” kapnának: a játék felnagyítja a jellegzetes karakterjegyeket, óvatosan karikíroz, néhol harsányabb színekhez folyamodik. Ami máskor karcosnak, darabosnak vagy épp túljátszottnak, némileg modorosnak tűnne, az az előadás szín-házi közegében, választott stílusában teljesen helyénvalónak bizonyul.

Nekem legjobban Molnár Csaba Szemes Franz-alakítása tetszett: könnyedén rajzolt fel egy vigyoraiba burkolózó, szerencsétlenségét, agresszivitását magabiztossággal palástoló kicsit. Remek Molnár Erika Ernája: egy közönséges nőszemély legyőzhetetlen életenergiái áradnak a figurából. (A gesztusaiból nyilvánvaló, hogy maga is többször összeütközésbe került a törvénnyel, aligha túloz Karoline, amikor dühében börtöntölteléknek nevezi.) Szép alakítás Dézsy Szabó Gáboré: a maga öntudatlan boldogság-igénylésében szárnalmas kisembert formál Schürzinger figurájából, olyat, akinek esélye sincs rá, hogy szembenézzen saját hitványosságával. Jó Kiss László Rauchja, akit mintha csak a lódítás kényszere tenne afféle vásári Casanovává.

Nehezebb a két címszereplő megítélése: mert bármennyire is magával ragadó Kerekes Viktória játéka (ez a figura egyszerűen csak örülni, csacsogni akar, nem mérlegel akkor sem, amikor választ), bármennyire érthető is Mihályfi Balázs Kasimirjének dühe, darabossága, az előadás mégiscsak adós maradt kettejük kapcsolattörténetének ábrázolásával: nemcsak azt nem mutatja meg, hogy milyen viszonyban voltak az októberi mulatságig, hanem azt sem, hogy mi játszódik le köztük a mulatság éjszakáján a szakítás ötletétől a végleges szétválásig. Karoline minden más kapcsolata plasztikus, Kasimir minden más helyzetben egyértelmű, csak épp a két címszereplő közti viszony tűnik elnagyoltnak.

Mindezt kárpótol bennünket az a kép, ahogyan utoljára látjuk a címszereplőket: Karoline a földön fekszik Schürzinger mellett, Kasimir és Erna pedig ugyanúgy, egy vékony pallón, emellett szinten. Csak a két párt világítja meg poétikusan a fény, miközben ordító közhelyek hangzanak el: „az élet megy tovább”, újra lehet kezdeni valaki mással, de mi azt érezzük: nem biztos, hogy érdemes ugyanígy folytatni.

Novák Eszter az új színházi korszakot követő első magyarországi rendezésében higgadtan, megfontoltan használja azokat az eszközöket, amelyek korábbi rendezéseit is emlékeztetessé tették. Ennek az előadásnak a teatralitás a kulcsfogalma: a darab hangsúlyozottan színházi interpretációját látjuk. Á szellemes, kreatív játékötletek hatásos színpadi világgá szerveződnek. A rendező, aki ezúttal is a térszervezésben, a színészezetésben, a tömegmozgatóssal mutatkozik a legerősebbnek, bár nem volt mögötte biztos társulati háttér, a színészi munkára nagymértékben építő előadást hozott létre.

SÁNDOR L. ISTVÁN

Ödön von Horváth: Kasimir és Karoline (Miskolci Nemzeti Színház)

Fordította: Gáli József. Díszlet-jelmez: Zeke Edit. Dramaturg: Kárpáti Péter m. v. Mozdás: Novák Péter m. v. Zenei munkatárs: Regős Zolt. Rendező: Novák Eszter m. v. Szereplők: Mihályfi Balázs, Kerekes Viktória, Kiss László, Varga Gyula, Máhr Ági, Homonai István, Dézsy Szabó Gábor, Molnár Csaba, Molnár Erika m. v., Ramocsa Emese, Kerekes Valéria, Irlanda Gergely, Takács Mária, Horti Zsuzsanna, Baksy Ákos, Márton András, Regős Zolt.

A József Attila Színház bérleti előadásai a következő évadban:

Eisemann–Békeffi–Halász: Egy csók és más semmi

Arthur Miller: Az ügynök halála

Zilahy Lajos: Halálos tavasz (ősbemutató)

Móricz–Kocsák–Miklós: Légy jó mindhalálig

Rejtő Jenő: Szerencsés utat!

Shakespeare: Lóvátett lovagok